

DR. FÜLE SÁNDOR

ny. főiskolai tanár, a neveléstudomány kandidátusa
Budapest

Az iskolai napközitthoni nevelőmunka minőségének fejlesztése II.

A magyar napközi otthonok elmúlt száz éves működése során kialakult az a tevékenységrendszer, amely ezt a nevelési intézményt hatékonyvá teszi, illetve teheti. Így a tanulás mellett az értelmes szabadidőtöltés, a sport, a séta, a kirándulás, a levegőn történő játék, a sokféle szobai játék, a technikai foglalkozások, a képzőművészeti-, az ének-zenei foglalkozások, a bábozás, a drámajáték, a rádióhallgatás, a televíziónézés, a videózás stb. kiemelt szerepűek. (1)

A napközi otthoni nevelőmunka minőségi mutatói, minimum kritériumai, továbbá a tehetség felismerése és gondozása, az esélyegyenlőség növelése, a továbbtanulás és a pályaválasztás, az egészséges életmódra nevelés naponkénti tennivalói, a viselkedéskultúra fejlesztésének hatékony megoldásai biztosan jelzik, hogy a napközi otthon komoly nevelőintézmény, nem csak „szükséges rossz”, egy „megörzöhely” és nem is csak „tanulószoza”.

A minimális krétiumrendszer elemei

A tanulás irányítása:

A napközi otthoni nevelőmunka időben legnagyobb részét a tanulási tevékenység irányítása tölti ki. A munka minőségét (alapkritériumát) ezen a téren az mutatja, hogy a pedagógusok ezeket a *foglalkozásokat hogyan szervezik meg és hogyan építik fel.*

A tanulási foglalkozás vezetésének legáltalánosabb didaktikai felépítését (közel 100 kiváló napközi otthoni pedagógus munkájának elemzése alapján) 1960-ban dolgoztam ki más foglalkozásokéval együtt. Ebben a munkában Somogyi Elek (akkor a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium Gyakorló Iskolájának napközi otthoni pedagógusa, később Budapest XI. kerületi iskolaigazgató) volt segítségemre.

A szóbeli (verbális) tanulás módszerének az ismerete a pedagógusok és a tanulók részéről is minimum minőségi mutató. Lehet és fontos mérni, hogy a napközi otthonban az önálló tanulási képesség fejlesztése milyen eredményeket mutat. A tanuláshoz nélkülözhetetlen motivációs rendszer kiépítése hogyan történik. A napközi otthonban nem fordulhatna elő, hogy a tanulók nem szeretnek tanulni.

Ahol naponta délelőtt és délután is diplomás pedagógusok foglalkoznak a napközisekkel, azoknak nagy tanulási kedvvel kellene rendelkezniük. Ez is minimális kritérium lenne! A napközi otthoni nevelőmunka minőségét legjobban az mutatja, hogy képes-e a napközi otthon pedagógusa a napi tanulási feladatokkal kapcsolatos *problémák tisztázására.* Ismeri-e azokat a speciális napközi otthoni módszertani eljárásokat, amelyek az osztályban működő pedagógusokkal, de a szülőkkel való párbeszéd alapján képes a zavartalan és eredményes tanulás biztosítására. Az egri főiskolán a négy féléves napközi otthoni specializációt végző hallgatókkal ezeket a sajátos módszereket minden esetben alaposan megismertetem. (2) A legtöbb napközi otthoni nevelőt erre a munkára nem készítik fel.

A tehetség felismerése és gondozása:

A napközi otthoni nevelőmunka minőségének egyik mutatója ezen a téren, hogy a pedagógusok a szülőkkel és az osztályban tanítókkal felismerik-e a tehetség ígéretére utaló tulajdonságokat. Ehhez dr. Harsányi István egy kitűnően használható anyagot állított össze. (3) Bár ismernék mindezt a napközi otthoni pedagógusok és a szülők!

A másik minőségi mutató e nevelési tennivalókkal kapcsolatosan az, hogy az IPP-ben, a napközi otthon korábban már említett éves, havi, heti, napi terveiben, főként a mindennapok munkájában szerepelnek-e a konkrét tehetségnevelési feladatok. Az is idetartozó kérdés (minimum kritérium), hogyan miképpen oldják meg az érdeklődő, tehetséges tanulók napközi otthonból szakkörökre, sportkörökre, művelődési házak gyermekfoglalkoztatásaira stb. való eljutását. Egy jó napközi otthon ezt is biztosítja!

Az esélyegyenlőség növelése:

A napközi otthoni tanulók összetétele, gyakran „bizonytalan” családi háttere miatt mindig kiemelt kérdés volt a hátrányos helyzetből adódó problémák megoldása. Méginkább azok megelőzése (a prevenció). Itt az a (minimum és optimum) minőségi mutató, hogyan foglalkoznak a nem megfelelően, egyenlőtlenül fejlődő (*inadekvát*), a nem alkalmazkodó (*inadaktív*), a felbomló (*disszociális*) körülmények között élő vagy a közösséggel szembe fordított (*antiszociális*) magatartásból adódó helyzetekkel, az ilyen csoportokba tartozó gyermekek problémáival. (4) A nagyszámú roma gyermekek napközi otthoni nevelésének kedvező megoldási lehetőségeit az ott dolgozó pedagógusok ismerik. És az eredményre vezető eljárásokat tudják-e alkalmazni. (5) Az e témával kapcsolatos mérések során, a pedagógiai gyakorlati tények alapján választ kell keresni még az alábbi minőségfejlesztési kérdésekre. A tanulásban lemaradó tanulók (külön az egész speciális halmozottan hátrányos helyzetben lévő roma tanulók) milyen, a gyakorlatban már bevált programok alapján kapnak fejlődésüket biztosító támogatást. A tanulók (külön a roma tanulók) lemorzsolódási aránya a napközi otthoni nevelő munkájának hatására javul-e.

Az iskolai kudarcok, a tanulási zavarok csökkentésében milyen eredményeket érnek el a napközi otthoni pedagógusokkal együtt az osztályban dolgozó kollégák. E témának számos más tennivalója vár megoldásra, és azok is fontos mutatói a napközi otthoni nevelőmunka minőségének. „Két lépcsőben” (minimumot és az optimumot) ki kell dolgozni a minőségfejlesztési kritériumokat. (E témát érintem is.)

A továbbtanulás és a pályaválasztás:

A tanulás, a tehetséggondozás, az esélyegyenlőség növelése és a továbbtanulás, a pályaválasztás segítése egymással szoros összefüggésben van. (6) A minőség mutatója, hogy ismerik-e a napközi otthoni pedagógusok ezeket az összefüggéseket. A kollégiumok neveléstanából, ezzel kapcsolatos gyakorlatából számos jól bevált eljárást a napközi otthoni pedagógusok is átvehetnének. (7)

A nevelőmunka minőségének egyértelmű minimum mutatója, hogy a napközis tanulók közül a középfokú iskolákban hányan tanulnak tovább. Ez a kérdés néhány éven belül (a 18 éves korig tartó tankötelezettség miatt) országosan, de a napközi otthonok tanulóinak összetétele miatt várhatóan nagy problémát jelent majd. A középfokú intézményekben való továbbtanulás, valamilyen szintű érettségi megszerzése minden tanuló (a roma tanulók!) számára kötelező lesz.

A pályaválasztás napjainkban is sok gonddal jár. Néhány éven belül hazánkban is a 18 éves kor utánra toródik a pályaválasztás. Ez a tény a gondok jó részét bizonyára enyhíteni fogja. De addig is meg kell oldani a pályaválasztás hagyományos feladatait. El kell érni, hogy minden napközi otthoni tanuló (a roma tanulók is) elvégezzék az általános iskolát. Tanuljanak tovább, vagy tudjanak pályát választani (ott is tovább kell tanulni) biztos megélhetést nyújtó

szakmákban. A magasabb szintű, a 18 éves kor utáni pályaválasztási feladatokra pedig már most meg kell kezdeni a felkészülést. A pedagógusképzésnek, a pedagógus továbbképzésnek és a pedagógusok önképzésének ebben nagy szerepe lenne.

Sokkal pezsgőbb szakasz lehetne ebből a szempontból már ma is, mint amit a legtöbb napközi otthonban tapasztalunk. Az előrelátás az említett minőségi mutatókkal kapcsolatos fejlesztési terveket és a napközi otthoni kötelező pedagógus továbbképzéseket hamarosan jelentős szerephez juttatja. Magyarországon már ma is többségében megvan a lehetőség az általános iskolát végzett tanulók továbbtanulására, illetve egy szakma elsajátításának megkezdésére. Amelyik gyermek nem kerül ilyen helyzetbe, arra szomorú sors vár! A napközi otthoni tanulók mindegyikének biztosítani kell a továbbtanulást. Ez alapvető minőségi mutatója (minimum kritériuma) ennek a fontos nevelési intézménynek.

A szabadidő irányítása:

A napközi nevelőmunka rendkívül fontos, minimális minőségi mutatója, hogy ott a tanulók szabadidejüket értelmesen töltik-e. Sajnálatos, hogy e témában a napközi otthoni pedagógusok többsége számára még a legalapvetőbb elméleti kérdéseket sem tisztázták. Kivéve az e témában, a pedagógusok egy része számára tartott magasabb színvonalú képzéseket és továbbképzéseket. A minőségfejlesztés lényeges mutatója, hogy a különböző életkorokban hogyan szervezik meg és milyen módszerekkel irányítják a napközi otthoni nevelő által segített (*kötött*) és a „teljesen önállóan” alakuló (*kötetlen*) szabadidőt. Milyen a kötött és a kötetlen foglalkozások aránya. Nyilván az életkorok növekedésével ez az arány a kötetlen foglalkozások javára növekedni fog. De csak abban az esetben, ha a tanulók a kötött foglalkozásokon rendszeresen már értékes tartalmú szabadidővel töltik idejük egy részét. A csak „teljesen kötetlen”, a pedagógus segítése nélküli szabadidő szakmailag képzetlen hívei valószínűleg nem értenek a pedagógiához, a tudatosan irányított személyiségfejlesztéshez. Nem értenek a kötött és a kötetlen szabadidő folyamatainak irányításához. Úgy tűnik, hogy a napközi otthoni nevelőmunkában jelenleg – a tanulás mellett – ez az egyik legnehezebb elméleti és gyakorlati kérdés. A napközi otthoni nevelés szakemberei között is ebben a kérdésben volt korábban lényeges véleménykülönbség. A szabadidő minőségének leginkább az a mutatója, hogy annak a tartalma mennyire értékes és hasznos a tanulók számára. A Nemzeti Alaptanterv műveltségi területeinek és a 2001-től bevezetett Kerettantervnek a hasznosítása rendkívüli gazdagítást jelenthet e téren. Döntő minimális kritérium, minőségi mutató (és ezt is kellene mérni), hogy milyen színvonalú a napközi otthonba járó tanulók játékkultúrája, ének-zenei, képzőművészeti, magyar néprajzi stb. kultúrája.

Tapasztalataim – a kivételektől eltekintve – meglehetősen rosszak. Ki és mikor tanítja a napközis gyermekeket a szabadtéri és a szobai játékokra? Gyakran énekelnek-e, és hallgatnak-e értékes zenéket? A „teljesen önálló” szabadidőben (mert ezek arányát fokozatosan növelni kell) csak ilyen előzmények birtokában lehetne (tudnának) választani a már ismert nevelő hatású játékok, énekek, zenék stb. közül. A napközi otthoni nevelőmunka minőségi mutatója, hogy a szabadidőben megjelennek-e az aktív tanulás–művelődés tartalmai. Működnek-e a napközi otthonban (vagy az iskolában a napközis tanulók számára is) amatőr művészi csoportok? Vannak-e szaktárgyi versenyek? A szakköri, a korábban sokféle fakultatív tevékenységek közül melyeket lehet a mindennapi munkában fellelni? A napközi otthonban a passzív művészeti és tudományos művelődés milyen kötött és kötetlen formái találhatóak meg? Járnak-e a napközis tanulók rendszeresen (ahol ezek a lehetőségek elérhetőek) múzeumba, könyvtárba, színházba, moziba, hangversenyre, mint a „jó családok” nem napközis gyermekei? Ezekhez kik biztosítják a szükséges anyagiakat? Olvasnak-e ezek a tanulók értékes könyveket? Tanulmányozhatnak-e régebbi és újabb folyóiratokat, a napilapokból akár a tananyaghoz kapcsolódó cikkeket? Ezeket a szülők egy része talán tudná biztosítani. Néznek-e és milyen nevelő hatású

videofilmeket? Szerveznek-e legalább időszakonként számukra ismeretterjesztő előadásokat? Barkácsolnak-e? Vannak-e, lesznek-e internetezési lehetőségeik? (8)

A magyar közoktatás alapvető célja (mint az például a Horthy-rendszer iskoláiban volt), hogy középpontba helyezze, újra megerősítse a nevelési-oktatási intézményekben a nevelést. A nevelésről szép és tartalmas gondolatokat megfogalmazók a kollégiumok mellett a napközi otthonokra is gondolhatnánk.

Az eddig nem érintett napközi otthoni nevelési tennivalók (minimum kritériumok) közül még megemlítek néhányat. A minőségbiztosítás mérési mutatóinak (a minimális majd az optimális kritériumrendszerek) általam leírt szempontjainak főbb forráshelyére, az „Alkalmazott pedagógia” c. könyvemre utalok. A napközi otthoni nevelőmunka minőségének vizsgálatakor kiemelt helyet foglaljon el az egészséges életmódra nevelés, a személyi és a környezet-higiéniai szokások és készségek kialakítása. Fontos annak mérése, hogy a napközi otthonokban mit tesznek a dohányzás, az alkoholizálás, a drogozás megelőzése terén, mit tesznek a túl korai szexuális élet megkezdése ellen.

A leghatározottabb felvilágosító nevelőmunkát kell folytatni a homoszexuális jelenségek, a „melegek” programjainak ajánlásai ellen. (9) A pedagógusok a szülőkkel szoros együttműködésben felelősek azért, hogy szexuálisan is egészséges nemzedék legyen hazánkban. Tiszteljük a más felfogást képviselőket. De ők is tiszteljenek és értsenek meg bennünket, akik ezen a téren mások vagyunk, mint ők.

Egyéb minimum kritériumok, minőségi mutatók még az alábbiak:

Milyen a napközi otthonokban a *viselkedéskultúra* fejlesztése, az illetlen elsajátítása, az erőszak, az agresszivitás, a „gyűlöletbeszéd” (egyes politikusok rossz mintái ellenére) meggátlása érdekében megoldott nevelési tennivalók színvonala. Mik ezen a téren a napközi otthonokban elért eredmények, a meglévő hiányosságok és a mutatkozó problémák. (10) Az erőteljes és az eredményes nevelés jelenti a minőséget!

A nevelőmunka minőségének vizsgálatakor (ez már a minimum és az optimum követelmények összegzését igényli) arra is figyelmet kell fordítani, hogy a napközi otthonban milyen (szinte azonnal látható) gyakorlatát teremtették meg a *társas-közösségi kapcsolatok* működésének és fejlesztésének. (11) Hogyan alakul a napközi otthon közösségi élete, a spontán és a nevelő által tudatosan irányított módon történő társas közösségi kapcsolatok szerveződése. (Ehhez Kereszti Zsuzsa: „Bevezetés az egésznapos nevelés” című könyvének fejezete adja a minimális kritériumokat.)

A napközi otthoni nevelés minőségi mutatói között a *gyermek- és az ifjúságvédelem* kérdésköre is jelentős. Mérték szükséges azt, hogy e területnek milyen eredményei jelennek meg a napközi otthoni életben. (12) Meggyőződésem, hogy az eddig kiemelt napközi otthoni nevelési tennivalók mind a gyermekvédelmet is jelentik. De a gyermekvédelem kérdései között – nyilván ezek már az optimum kritériumrendszerében kidolgozandók – az egészséges, a normális felnőtt életre, a magyar nemzet megmaradását is szolgáló, a férfiak és a nők közötti családalapításra, a gyermekek szülésére ösztönzést is hangsúlyoznom kell. A minőség mérésekor azt is vizsgálni szükséges, hogy a napközis tanulók mindezekről milyen ismeretekkel, nézetekkel és meggyőződésekkel rendelkeznek.

A minőségi mutatók között (mint minimális kritérium) vizsgálandó a napközi otthoni tanulók *életrendjének, napirendjének* minden vonatkozása. Ezen belül annak a vizsgálata is, hogy az iskolai és a napközi otthoni tevékenységek közös (naponta 7-8 órán át tartó) munkájának hatására a kifáradt napközis tanulók feszültségeinek csökkentése érdekében: milyen lazítási (relaxációs), feltöltődési lehetőségeket biztosítanak. (13)

Lényeges minőségi mutató (minimális kritérium) az is, hogy az *otthonosság biztosításának* döntően az emberi, a napközi otthoni nevelői és a külső környezeti, esztétikai feltételei

mennyire teremtődtek meg. (14) Fontos lenne azt is elemezni, hogy a *gyermekközpontú napközi otthon* milyen minőségi mutatókban (kritériumokban) nyilvánul meg. (15) Tudják-e a napközi otthoni, de az osztályban működő pedagógusok, az iskolavezetők, a napközis gyermekek szülei, hogy mit jelent ebben a nevelési intézményben a *gyermekközpontúság*? S tudják-e azt, hogy mit tesznek ennek biztosításáért a napközi otthoni pedagógusok? Vagy mit kellene tenniük az igazi gyermekközpontú napközi otthonok megteremtéséért? A témakör bonyolultságát mutatja, hogy az iskolában, a napközi otthonban (ha a minőségfejlesztést nem csak gépiesen hangsúlyozzák) milyen elemeket építenek be a különféle alternatív pedagógiai irányzatokból, rendszerekből a napközi otthon „sokszor szürke”, mindennapi gyakorlatába. Ismerik-e a napközi otthoni nevelők a *Montessori*, a *Waldorf*, a *Freinet* stb. pedagógiai rendszereket? És azt, hogy ezek elemeinek felhasználásával hogyan növelhetnék a napközi otthon nevelő munkájának minőségét? Pl.: a Montessori rendszerből a napközi otthon helyiségeire, az időbeosztásra, a napi leckék megtanulására, a kerti munkára, a kisállat gondozásra, az agyag- és papírmunkára, a fonásra-szövésre, a sportra, a játékokra, a büntetésre, a jutalmazásra, a nevelői példamutatásra, a csendgyakorlatokra, a fejlődést szolgáló taneszközökre, az írás, az olvasás, a matematika tanítás előkészítésére vonatkozó elveket ismerik-e, alkalmazzák-e az ott dolgozó pedagógusok? Ez napjainkban, 2002-ben már a minimum kritériumokhoz tartozik!

A minőség mérésének elméleti és gyakorlati kérdései

A minőségfejlesztés témával való foglalkozás – gondolom, ezt a szakképzett olvasó tudja – a pedagógiában nem a 20. század végén kezdődött. A színvonal, a hatékonyság, az eredménymérés (a „kimenet”) kérdései minden Magyarországon alkalmazott pedagógiai rendszernek és reformirányzatnak része volt. A napközi otthonokat érintően már 1962-ben írtam az igazgatók napközi otthonokat, azok minőségét ellenőrző és értékelő tevékenységéről. (16) Ezt követően 1979-ben e témához dr. Abrudbányai János készített egy figyelemreméltó munkát. Majd 1983-ban az Országos Pedagógiai Intézet munkatársai állítottak össze egy értékes Útmutatót az igazgatók napközi otthonokat irányító munkájához. (17) Ebben a nevelőmunka eredményességének ellenőrzéséről, értékeléséről a módszereket érintően is olvashatunk. Ebben a munkában a nevelők számára adott önértékelési szempontok mellett az egészséges életmódra nevelés, a közösségformáló tevékenység, a „teljesen önálló” szabadidő felhasználásra nevelés (csak azt hangsúlyozzák helytelenül), a szünidei foglalkoztatás, a tanulásirányítás, a munka- és önkiszolgálás eredményességének, mai szóhasználattal minőségének vizsgálati szempontjait (kritériumait) részletezik a szerzők. Jó lenne, ha a napközi otthoni nevelés és a minőségfejlesztés eddig írásban is megjelent elméleti és gyakorlati kérdései alapján egy átfogóbb munka, akár egy kézikönyv készülné a minőségbiztosítási tevékenység végzéséhez. Ehhez az „Alkalmazott pedagógia” c. főiskolai jegyzetem is bizonyára felhasználható. A „kétlépcsős” minőségbiztosítási rendszer, a minimum és az optimum kritériumok kidolgozásában szakértelem hiányában nem lehet szó a napközi otthoni nevelőmunka minőségének szakszerű méréséről és tárgyilagos, elfogulatlan (objektív) értékeléséről.

A tárgyalat témával az I. és a II. részben foglalkozó (Jegyzetben) feltüntetett szakirodalom részben választ ad a minőség mérésének lényegi kérdéseire, pl.: mit, miért, hol, kik és hogyan mérjenek, értékeljenek. Ebben az önértékelés, a helyzetmeghatározás, a napközi otthoni munkaközösség, az iskolavezetés, a fenntartó, a Pedagógiai Szolgáltató Központ, a külső közoktatási szakértő vagy szaktanácsadó szerepeit, tennivalóit is meg kellene határozni. A mérés szervezeti és módszertani vonatkozásainak és a *már említett lényegi, tartalmi kérdések (kritériumrendszer-elemek) elmélyültebb ismerete nélkül* nem lehetne végezni a napközi otthoni nevelő-

munka minőségi vizsgálatát. Igazi eredményeket, valódi minőségeket alapos szaktudás nélkül nem lehet kimutatni. Erre a napközi otthoni nevelőket is képessé kell tenni! (18)

A napközi otthoni pedagógiai gyakorlat minőségének értékelése

A fentiekben azokat a lényeges napközi otthoni nevelési témaköröket, témákat és főként a szükséges vizsgálati szempontokat emeltem ki, amelyeket minimális, a jelzett esetekben optimális kritériumoknak tekintek. A felsoroltak felfogásom szerint a minőség, az eredmények, a színvonal ellenőrzése alapján a napközi otthoni nevelőmunka értékelésének alapjai lehetnének.

Legfontosabb lenne a minimum kritériumok kidolgozása, összegzése után az iskolai napközi otthoni nevelőmunka helyzetének legjobb kritériumait, mutatóit és az elérésükhöz szükséges követelményrendszert, tennivalókat meghatározni. Hasznos lenne, ha az illetékes országos szervek és intézmények a napközi otthoni nevelőmunka minőségének mérése és értékelése témakörben hozzáértő szakemberekkel országos ajánlást készítenének. Ennek alapján elmaradhatatlan lenne, hogy *fenntartóként és iskolánként* (az IPP konkrét részeként) a napközi otthoni nevelőmunka minőségének értékeléséhez *egy meghúzható mértéket (standardot) állítanának össze.* Hangsúlyozom, különösen ügyelni kellene a minőség legalacsonyabb fokának, a minimum kritériumoknak kidolgozására! Jelenleg az ilyen minimum kritériumok sem egyértelműen meghatározottak hazánk iskolai napközi otthonaiban. Ezért vannak a 21. század elején is megengedhetetlenül nagy különbségek a napközi otthonok nevelő munkájában!

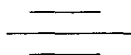
Ilyen viszonyítási alapok (országos ajánlás, helyi minimális és optimális kritériumrendszerek) nélkül nem lehet megoldani az iskolai napközi otthonok már tovább nem halasztható minőségi fejlesztését. Boldog lennék, ha a leírtak megvalósulását a két részből (I. és II.) álló írásommal segíthetném.

Szerkesztői megjegyzés: A szerző tanulmányának I. részében (2002. 5. sz. 195. l.) tájékoztat, hogy elfogadott akkreditált program még nincs. Azóta az OM 2002. évi határozatával jóváhagyta dr. Füle Sándor 220 órás napközi otthoni nevelők számára alapított továbbképzési programját.

JEGYZET

1. Kézikönyv az általános iskolai napközi otthoni vezetők számára. (Szerk.: Nagy László). Tankönyvkiadó, 1957., és Füle Sándor: A napközi otthoni nevelés kérdései. Tankönyvkiadó, 1963. (Szerkesztés és több fejezet írója.)
2. Uo.: p. 101-113., és Az oktatás eredményessége. IN.: Jelentés a magyar közoktatásról, Országos Közoktatási Intézet, 1976-1978, 200.
3. L.: a már idézett „Párbeszéd a szülők és a pedagógusok között”. p. 83-87.
4. Dr. Várnagy Elemér-Dr. Várnagy Péter: A hátrányos helyzet pedagógiája. Apor Vilmos Katolikus Főiskola. Corvinus Kiadó, 2000.
5. Lakatos Mihály: Cigány gyermekek nevelése és a napközi otthon pedagógiája. (egy cigány pedagógus gyakorlatában). Okker Kiadó, 1999.
6. E témákkal a „Párbeszéd a szülők és a pedagógusok között” című, már idézett könyvemben foglalkozom részletesebben, a többi kiemelt tennivalóval együtt.
7. Benedek István: Kollégiumi neveléstan. Országos Közoktatási Intézet, Budapest 1997., és Dr. Füle Sándor: Alkalmazott pedagógia. pp. 117-120.
8. Dr. Füle Sándor: Alkalmazott pedagógia. i.m.: p. 128-135.
9. Uo.: p. 95-101.
10. Uo.: p. 120-125.

11. Uo.: p. 89-95.
12. Uo.: p. 136-161.
13. Uo.: p. 44-51.
14. Uo.: p. 51-57.
15. Szalóky Béláné: Gondolatok a gyermekközpontú napközi otthonról. Mozaik Oktatási Stúdió, Szeged, 1994.
16. Füle Sándor: Az igazgató feladatai a napközi otthoni nevelőmunka irányításában és ellenőrzésében. Köznevelés, 1962. február 20.; és Dr. Abrudbányay János: Útmutató a napközi otthoni munka igazgatói irányításához. Pest Megyei Pedagógus Továbbképző, 1979. Ebben az anyagban a méréshez kidolgozott szempontsorozatok is találhatóak.
17. Útmutató az általános és kisegítő iskolákban folyó egésznapos foglalkoztatás igazgatói irányításához. (Szerk: Bognár Mária és Horváth Judit). Országos Pedagógiai Intézet, 1983.
18. L. ehhez Trencsényi László: Iskolai minőségbiztosítás – hogyan? – Makkai Katalin: Iskolai önértékelés – hogyan? Módszertani füzetek I., II., III., IV., V., VI. kötetek. Ezekben a kötetekben friss bibliográfiai adatok is találhatóak. Megtálálhatóak az Okker Kiadó pedagógus könyvesboltjában.

SZERZŐINK, MUNKATÁRSAINK FIGYELMÉBE!

Tisztelettel kérjük szerzőinket, hogy kéziratukat a szerkesztőség címére küldjék: 6725 Szeged, Hattyas sor 10. A borítékra feltétlenül írják rá, hogy *kézirat*. Csak „géppelt”, 8–10 lapnál nem nagyobb terjedelmű kéziratokat fogadunk el. A kéziratot jól áttekinthető hármassortávolsággal, normál géppapíron, a „gépelési hibák” gondos javításával, a felhasznált szakirodalom pontos feltüntetésével (szerző, cím, hely, kiadó, lapszám) kérjük. A közérthetőség megkívánja azt is, hogy az elkerülhetetlen idegen szakkifejezések magyar megfelelőéséről, értelmezéséről se feledkezzünk meg. Kérésünk az is, hogy csak nagyon indokolt esetben éljünk a szövegbe iktatott rajzos, ábrás, illusztrációs megoldásokkal.

Nagyon fontos, hogy külön lapra fölírják *beosztásukat, munkahelyük, iskolájuk pontos nevét, helyét, valamint irányítószámot lakcímüket*.

Felhívjuk továbbá szerzőink figyelmét, hogy másodközlésre nem vállalkozunk, hozzánk küldött írásaikat más folyóiratban nem publikálhatják. Szerkesztőségünknel is érvényes az az általános gyakorlat, hogy kéziratot nem őrzünk meg és nem is küldünk vissza.

A SZERKESZTŐSÉG